

УДК : 316.7:316.422

Примљено:

07.03.2006.

Прихваћено:

03.04.2006.

Оригинални научни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

NATIONAL INTEREST

Година II, vol. 2

Бр. 1 / 2006.

стр. 135-142

*Пјер Бурдије**
*Лоик Вакан***

НОВА ПЛАНЕТАРНА ВУЛГАТА

Активисти који и даље себе смајрају најредњацима, и сами раификују амерички новогovor, када своје анализе заснивају на појмовима као што су "искључење", "мањине", "идентичитет", "мултикултурализам", не заборављајући наравно "мондијализацију".

У свим развијеним земљама, газде и међународни високи функционери, медијски интелектуалци и новинари високог ранга, почели су сложено да причају једним чудним новогovorом чији речник, наизглед настао сам од себе, сада пуни сва уста: "мондијализација" и "флексибилност"; "руковођење (governance)" и "запосливост (employability)"; и "искључење"; "нова економија" и "толеранција нула"; "комунитаризам", "мултикултурализам" и њима сродни изрази "постмодерно", "етнос", "мањина", "идентитет", "фрагментација", итд.

Ширење ове нове планетарне вулгате - из које су приметно одсутне речи капитализам, класа, експлоатација, доминација, неједнакост, које су категорички повучене из оптицаја под изговором да су наводно превазиђене и неодговарајуће - резултат је једног чисто симболичког империјализма. Његове последице су утолико јаче и опасније што носиоци тог империјализма нису само поборници неолибералне револуције који би, под плаштом модернизације, да прераде свет тако што ће на-

* Пјер Бурдије (1930.-2002.) је врхунско име савремене француске и светске социологије, оснивач и директор Европског социолошког центра у Паризу, професор на College de France и аутор око 30 студија из социологије културе, образовања и медија.

** Лоик Вакан је истакнути амерички професор у области социологије културе и медија, писац неколико признаних дела у својој области

правити *tabula rasa* од друштвених и економских тековина које су плод стогодишњих социјалних борби, а које се сада приказују као архаизми и препреке новонастајућем поретку, већ су то и културни радници (истраживачи, писци, уметници) и активисти левице који великом већином и даље за себе мисле да су прогресивни.

Као и родовске или етничке доминације, културни империјализам је једно симболичко насиље које се ослања на однос усиљене комуникације да би изнудило покорност, а овде је карактеристично по томе што на ниво универзалног издиже појединости везане за једно посебно историјско искуство и тиме чини да оне не буду спознате као такве и да буду признате као универзалне.¹

Током XIX века, многа такозвана филозофска питања о којима се расправљало широм Европе, попут шпенглеровске теме "декаденције", потицала су заправо из особености и историјских сукоба својствених посебном свету немачких академских кругова.² Исто тако, данас се целој планети намеће велики број тема које наизглед делују као да немају историјску подлогу, а у ствари су директно проистекле из интелектуалних сучељавања везаних за карактеристике и особености америчког друштва и универзитета.

Ова општа места, у аристотеловском смислу појмова и теза којима се аргументује, али који се не аргументују, делују толико уверљиво пре свега због повраћеног угледа места одакле потичу као и због тога што су она присутна свуда у исто време, у интензивном протоку од Берлина до Буенос Аиреса и од Лондона до Лисабона, и што им свуда као моћни предајници служе оне наводно неутралне инстанце неутралне мисли какве су велики међународни организми (Светска банка, Европска комисија, Организација за економски развој и сарадњу), конзервативни "think tanks"³ (Менхетн Институт у Њујорку, Адам

1 Разјаснимо одмах да САД немају монопол када је у питању претензија на универзалност. Многе друге земље - Француска, Велика Британија, Немачка, Шпанија, Јапан, Русија - вршиле су или и даље настоје да у сферама свог утицаја врше одређене облике културног империјализма које се по свему могу поредити са америчким. С том разликом, додуше, што се сада по први пут у историји једна једна земља налази у положају да свој поглед на свет наметне целом свету.

2 Ур . Fritz Ringer, *The Decline of the Mandarins*, Cambridge University Press, Cambridge, 1969.

3 "Резервоари идеја", "мислионице", *џрим. џрев.*

Смит Институт у Лондону, Фондација Дојч Банке у Франкфурту, бивши Институт *Сен Симон* у Паризу), филантропске фондације, школе власти (*Science-Po* у Француској, *London School of Economics* у Великој Британији, *Harvard Kennedy School of Government* у Америци, итд.), и велики медији, неуморни преносници тог есперанта који пролази свуда, и који је врло zgodан да ужурбаним писцима новинских уводника и ревносим стручњацима за културни импорт-експорт пружи илузију ултрамодернизма.

Осим аутоматског ефекта међународног промета идеја, који по својој логици тежи да замаскира услове настанка и изворна значења,⁴ механизам априорног дефинисања појмова и схоластичког закључивања на место контингенције порекнутих социолошких нужности ставља привид логичке нужности и тежи да учини невидљивим историјске корене читавог једног скупа питања и појмова, међу којима су на пример "ефикасност" (слободног) тржишта, потреба за признавањем (културних) "идентитета", или још реafirмисање-величање (индивидуалне) "одговорности", а који ће бити проглашени филозофским социолошким, економским или политичким, у зависности од тренутка и места њиховог пријема.

Тако планетаризована, мондијализована - у чисто географском смислу речи - и у исто време департикуларизована, ова општа места која неуморно медијско преживљавање претвара у универзални здрав разум, успевају да скрену пажњу са чињенице да су она врло често само израз, у једном измењеном облику, непрепознатљивом чак и за оне који их преносе, сложених и спорних реалности једног посебног историјског друштва, прећутно произведеног у узор и меру свих ствари, а то је америчко постфордовско и посткејнзијанско друштво. Карактеристика те једине суперсиле, те симболичке Меке целе планете, јесте намерно разбијање социјалне државе и пратеће изразито јачање казнене државе, гушење синдикалног покрета и диктатура једног схватања предузећа које се заснива искључиво на "акционарској вредности", као и социолошке последице тога у виду генерализације несталног радног односа и социјалне несигурности, која постаје привилеговани покретач економске активности.

4 Пјер Бурдије, "Друштвени услови међународног промета идеја" (Pierre Bourdieu, "Les conditions sociales de la circulation internationale des idées", *Romanistische Zeitschrift für Literaturgeschichte*, 14-1/2, Heidelberg, 1990, стр. 1-10).

Тако је на пример са неодређеном и апатичном дебатом око "мултикултурализма", појма увезеног у Европу да означи културни плурализам у грађанској сфери, док у САД он упућује, баш тиме што то камуфлира, на континуирано искључење Црнаца и на кризу националне митологије "америчког сна" и "шансе за свакога", повезане са банкротом који погађа систем јавног образовања у тренутку када се конкуренција за стицање културног капитала интензивира и када се класне неједнакости вртоглаво увећавају.

Придев "мултикултурни" прикрива ту кризу тако што је вештачки ограничава само на универзитетски микрокосмос и што је изражава у једном приметно "етничком" кључу, док његов истински смисао није признавање култура које академски канони маргинализују, већ приступ средствима за (ре)продукцију средње и више класе, као што је Универзитет, у једном контексту активног и масивног повлачења државе.

Амерички "мултикултурализам" није ни концепт, ни теорија, ни друштвени или политички покрет - а претендује да буде све то у исти мах. То је један параван-дискурс чији интелектуални статус проистиче из једног огромног националног и интернационалног ефекта замене теза⁵ који доводи у заблуду и оне који су за њега и оне који то нису. Затим, тај дискурс је амерички, иако се промишља и приказује као универзалан, по томе што је израз противречности специфичних за ситуацију универзитетских професора и истраживача који, лишени приступа јавној сфери и изложени јакој диференцијацији унутар свог професионалног окружења, немају где друго да улажу свој политички либидо сем на терен факултетских расправа издигнутих на ниво концептуалних епопеја.

То значи да свуда где се извози, "мултикултурализам" доноси оне три мане америчке националне мисли какве су: а) "групизам", који државном бирократијом канонизоване друштвене поделе постварује у принципе спознаје и формулисања политичких захтева; б) "џојулизам", који на месту анализе *сџрукџуре* и *механизама доминације сџавља величање кулџуре доминираних* и њихове *"џачке џледџиџа"* издиџнуџе на ниво акџуализоване *џроџоџеорије*; ц) "морализам", који онемогућује примену здравог рационалног материјализма у анализи друштвеног и економског света, и који овде осуђује на једну расправу без краја и без ефекта о нужном "признавању

5 Аутори овде користе термин "алодоксија", *џрим. џрев.*

идентитета", док се у невеселој стварности свакодневице проблем уопште не поставља на тај начин.⁶ Док филозофи умно распредају о "културном признавању", десетине хиљада деце пореклом из доминираних класа и етноса не бива примљено у основне школе због недостатка места (ове године их је само у Лос Анђелосу било 25.000), а тек свака десета млада особа која потиче из породице са приходима нижим од 15.000 долара годишње доспе до универзитета, наспрам 94% њих из породица чија примања премашују 100.000 долара.

Иста врста доказа би се могла извести и када је реч о изразито полисемичном појму "мондијализације", чије је дејство, закон и функција, да у рухо културног екуменизма или економског фатализма одену ефекте америчког империјализма и да један транснационални однос снага прикажу као природну нужност. На крају једног симболичког преокрета утемељеног на натурализацији образаца неолибералне мисли - чија се доминација наметнула пре двадесет година захваљујући раду конзервативних "мислионица" и њихових савезника у пољима политике и новинарства⁷ - преиначавање друштвених односа и културних пракси у смислу усклађивања са северноамеричким газдом које је извршено у развијеним друштвима кроз пауперизацију државе, кроз претварање јавних добара у тржишна и генерализацију несигурности у погледу радног места, сада се резигнирано прихвата као обавезни исход националних еволуција, онда када није слављено са ентузијазмом стада. Емпиријска анализа дугорочне еволуције напредних економија говори, међутим, да "мондијализација" није нова фаза капитализма, већ "реторика" на коју се позивају владе да би оправдале своје хотимично подређивање финансијским тржиштима. Дезиндустријализација, пораст неједнакости и опадање социјалних политика нису, као што се то непрестано понавља, неумитна последица пораста спољних размена, већ резултат одлука унутрашње политике које одражавају преврат у класним односима у корист власника капитала.⁸

6 Као ни мондијализација материјалних и симболичких размена, ни различитост култура није ствар само нашег времена, јер је коекстензивна са људском историјом, као што су већ били назначили Емил Диркем и Марсел Мос у својој "Белешци о појму цивилизације" (Emile Durkheim, Marcel Mauss, "Note sur la notion de civilisation", *Annee sociologique*, бр. 12, 1913, стр. 46-50, том III, Editions de Minuit, Paris, 1968).

7 Уп. Кит Диксон, *Еванђелисти тржишта* (Keith Dixon, *Les Evangelistes du marche*, Raisons d'agir Editions, Paris, 1998).

8 О "мондијализацији" као "америчком пројекту" који тежи да наметне поимање

Тиме што остатку света намеће категорије опажања које су у хомологији са њеним друштвеним структурама, Америка преобликује свет по својој слици и прилици: ментална колонијација која се врши кроз дифузију ових истинито-лажних појмова може само да доведе до једне врсте општег па чак и спонтаног "Вашингтон-консензуса", што се у данашње време може приметити у области економије, филантропије или образовања за руководиоце. Наиме, овај двоструки дискурс, који је заснован на веровању, а подржава науку тако што на социјалну фантазију доминантног надограђује привид разума (посебно оног економског и политиколошког), има моћ да доведе до актуализације оних реалности које наводно само описује, према принципу самоостварујућег предсказања: присутан у духу доносилаца политичких или економских одлука и њихове публике, он служи као средство конструисања јавних и приватних политика, и истовремено као средство процене тих политика. Попут свих митологија научног доба, нова планетарна вулгата се ослања на низ супротности и еквиваленција, које једна другој симетрично кореспондирају и међусобно се подупиру, како би описала савремене трансформације развијених друштава: повлачење државе из економије и јачање њених полицијских и казних компоненти, дерегулацију финансијских токова и укидање оквира за уређење тржишта рада, смањење социјалних заштита и моралистичко величање "индивидуалне одговорности":

тржиште	држава
слобода	принуда
отворено	затворено
флексибилно	круто
динамично, покретно	статично, непокретно
будућност, новост	прошлост, застарелост
раст	стагнација, заосталост
појединац, индивидуализам	група, колективизам

"деоничарске" вредности предузећа, уп. Neil Fligstein, "Реторика и реалности 'мондијализације'", *Actes de la recherche en sciences sociales*, Paris, n. 119, септембар 1997, стр. 3647.

различитост, аутентичност	једнообразност, извештаченост
демократско	аутократско ("тоталитарно")

Империјализам неолибералног ума налази своје интелектуално исходиште у два нова фигурама културног делатника. Најпре је ту стручњак, који у сенци министарских или директорских кулиса или у тајновитости "мислионица" припрема документе високог техничког садржаја, написане што је више могуће економским или математичким језиком. Затим, ту је владарев саветник за комуникацију, који је пребегаво из универзитетског света и прешаво у службу доминантних, са задатком да политичким пројектима новог државног и привредног племства да академски облик, а чији је планетарни модел без икакве сумње британски социолог Ентони Гиденс, професор универзитета у Кембриџу, недавно постављен на чело *London School of Economics* и отац "теорије структурисања", схоластичке синтезе разних социолошких и филозофских традиција.

А најупечатљивије оличење тог лукавства империјалистичког ума можемо видети у чињеници да је управо Велика Британија - која због историјских, културних и језичких разлога заузима посреднички, у етимолошком смислу неутралан положај између САД и континенталне Европе - свету дала тог бицефалног тројанског коња, чија је једна глава политичка а друга интелектуална, у двојној персони Тонија Блера и Ентонија Гиденса, самозваног "теоретичара трећег пута". Према његовим сопственим речима, које ваља дословно навести, Гиденс "усваја позитиван став према мондијализацији"; он "настоји (sic) да реагује на нове облике неједнакости" унапред упозоравајући, додуше, да "данашња сиротиња није као некадашња (исто као што ни богати нису више оно што су били)"; он "прихвата идеју да су постојећи системи социјалне заштите и целокупна структура државе извор проблема, а не само средство да се они реше"; он "подвлачи чињеницу да су економске и социјалне политике повезане" како би поткрепио тврдњу да "социјалне издатке треба процењивати у смислу њихових последица по економију у целини", и коначно, он је "забринут због механизма искључења" које открива "на дну друштвене лествице, али и на врху (sic)", уверен да је "редефинисање неједнакости у односу на искључење на ова два нивоа (...) у скла-

ду са једним динамичним схватањем неједнакости".⁹ Господари економије могу мирно да спавају: нашли су свог Панглоса.

9 Ови цитати су преузети из каталога школских дефиниција политичких ставова и теорија Ентони Гиденса који он даје у рубрици " FAQs (Frequently Asked Questions) " на свом интернет сајту: www.lse.ac.uk/Giddens/